

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi'ne Başvuran Hasta ve Hasta Yakınlarının İlaç Kullanım Alışkanlıklarının Belirlenmesi

Evaluation of Drug Use Attitudes of Patient and Its Relatives Attending to
Çukurova University Medical Faculty Balcalı Hospital

Yusuf Karataş¹, Burcu Dinler¹, Tayfur Erdoğan¹, Peyman Ertuğ¹, Gülşah Seydaoğlu²

¹Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Farmakoloji ²Biyostatistik ve Tıbbi Bilişim Anabilim Dalı. ADANA

Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi (Journal of Cukurova University Faculty of Medicine) 2012; 37(1):1-8

ABSTRACT

Objective: Irrational drug usage is one of the important public health problems in all countries. Also in our country irrational drug usage patterns is a serious problem and it increases the drug's share of public health care costs. The aim of our study was evaluate the drug use patterns of patients and relatives of patients in Çukurova University Medical Faculty Balcalı Hospital.

Material and Methods: Face-to-face interviews (using a questionnaire about Rational Drug Use Survey) with 209 patients and patients relatives, admitted to Çukurova University Medical Faculty Balcalı Hospital clinics.

Results: 209 people participated in this study and 58 % (124) of these are women. The mean age of women was 41,39±13,76 and the mean age of the man was 44,67±13,55. If we decompose the participants to their educational attainment; primary school (34,4 %), secondary school (18,7 %), high school (26,3 %) and university (20,6 %). 11,0 % of the participants have no social security. 5,7 % of the participants have acute disease, 54,5 % of them have chronic disease and 39,7 % of them have no medical problems. 53,1 % of the participants said that they do not use drugs without consulting a medical doctor, 11,0 % of the participants said that they sometimes use drugs, 30,6 % of the participants said that they rarely use drugs and 5,3 % of the participants said that they often use drugs without consulting a medical doctor. 14,8 % of the participants said that they use drugs with advise of their relatives, friends and neighbors, 17,2 % of the participants said that they advise the drugs to their relatives, friends and neighbors when they were sick. 16,7 % of the participants said that they often use antibiotics and 77,5 % of the participants said that they sometimes use antibiotics without consulting a doctor when they had common cold or flu. 40,2 % of the participants said that they do not use herbal medicine in treatment. Patients with cancer 2,4 %, patients with gastric 2,4 %, patients with common cold 55 % said that they use herbal medicine in treatment. The rate of the people, who buy drugs before they become sick, is 1,0 % for antibiotics, 7,2 % for flu drugs, 23,4 % for painkiller drugs.

Conclusion: Information of rational drug usage pattern is sufficient for the patients who visit Balcalı Hospital and this condition is related to their gender, educational level and social security level.

Key Words: University hospital, Rational drug usage, Survey

ÖZET

Amaç: Akılcı olmayan ilaç kullanımı, tüm ülkelerin önemli sağlık sorunlarından. Ülkemizde de akılcı olmayan ilaç tüketimi alışkanlıkları ciddi bir sorun olup ilaç harcamalarının genel sağlık harcamaları içerisindeki payını artırmaktadır. Çalışmamızın amacı, Çukurova Üniversitesi Balcalı Hastanesi'ne başvuran hasta ve hasta yakınlarının ilaç kullanım alışkanlıklarının değerlendirilmesidir.

Gereç ve Yöntem: Ç.Ü. Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi polikliniklerine başvuran 209 hasta ve hasta yakınına yüz yüze anket yöntemi ile "Akılcı İlaç Kullanım Anketi" uygulanmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan 209 kişinin 124'ü (% 58,4) kadındır. Kadınların yaş ortalaması 41,39±13,76, erkeklerin yaş ortalaması 44,67±13,55'dir. Çalışmaya katılanların % 34,4'ü ilkokul, % 18,7'si ortaokul, % 26,3'ü lise ve % 20,6'sı üniversite mezundur ve % 11,0'inin sosyal güvencesi yoktur. Katılanların % 5,7'si akut bir hastalığa, % 54,6'sı kronik bir hastalığa sahipken % 39,7'sinin ise önemli bir sağlık sorunu yoktur. Katılımcıların % 53,1'i doktora danışmadan asla ilaç kullanmadıklarını belirtirken, % 11,0'ı çok nadiren, % 30,6'sı nadiren ve % 5,3'ü sıklıkla doktora danışmadan ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 14,8'i akraba, arkadaş, komşu tavsiyesiyle ilaç kullandıklarını belirtmişler, % 17,2'si akraba, arkadaş, komşularına ilaç tavsiye ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların % 16,7'si sıklıkla, % 77,6'sı bazen grip-soğuk algınlığı durumlarında doktora sormadan antibiyotik kullandıklarını söylemişlerdir. Katılımcıların % 40,2'si bitkisel tedaviye başvurmadıklarını bildirirken, % 2,4'ü kanser, % 2,4'ü mide hastalıkları ve % 55,0'i soğuk algınlığı-grip gibi durumlarda bitkisel tedaviye başvurduklarını bildirmişlerdir. Evde bulunsun düşüncesi ile antibiyotik yazdırılanların oranı % 1,0, soğuk algınlığı ilaçları yazdırılanların oranı % 7,2, ağrı kesici yazdırılanların oranı % 23,4'tür.

Sonuç: Balcalı Hastanesi'ne gelen insanların akılcı ilaç kullanım bilgisinin görece yeterli olduğu, bu durumun cinsiyete, eğitim düzeyine ve sosyal güvence düzeyine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Üniversite hastanesi, Akılcı ilaç kullanımı, Anket

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü ilacı “fizyolojik sistemleri veya patolojik durumları, alıcının yararı için değiştirmek veya incelemek amacıyla kullanılan veya kullanılması öngörülen bir madde ya da ürün” olarak tanımlamaktadır¹.

1985 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'nün Nairobi'de yaptığı toplantı Akılcı İlaç Kullanımı (AİK) çalışmaları için başlama noktası sayılmaktadır. DSÖ'nün 1985 Nairobi toplantısında AİK; “kişilerin ilaçları klinik ihtiyaçlarına uygun şekilde, kişisel gereksinimlerini karşılayacak dozlarda, yeterli zaman diliminde, kendilerine ve topluma en düşük maliyette almalarını gerektiren kurallar bütünüdür” olarak tanımlanmıştır²⁻⁴.

Akılcı ilaç kullanımı, ilaç tedavisinin etkili, güvenli ve ekonomik biçimde uygulanmasına olanak tanıyan planlama, yürütme ve izleme sürecidir. Bu süreç devletin, ilaç endüstrisinin, başta hekimler ve eczacılar olmak üzere sağlıkçıların ve toplumun akılcı davranmasını gerektirmektedir^{5,6}. Gereksiz ve akılcı olmayan ilaç kullanımı, tanı ve tedavide ortaya

çıkan güçlüklerin yanı sıra gereksiz harcamalara da yol açmaktadır⁷⁻⁹.

Tüm dünyada etkin olmayan, yüksek maliyetli, akılcı olmayan ilaç kullanımı ciddi bir sorundur ve sağlık harcamaları içinde önemli yer tutmaktadır. Türkiye, Hindistan vb. ülkelerde yüksek maliyetli, gereksiz ilaç kullanımı ülke ekonomisine ağır yük getirmektedir¹⁰⁻¹³. Yalnızca Amerika'da ana hedefi hekimlere pazarlamak üzere her yıl ilaç endüstrisinde 12 -15 milyar dolarlık ilaç piyasaya çıkmaktadır^{13,14}.

Türkiye ilaç harcamalarının gayri safi milli hasılaya oranı bakımından OECD ülkeleri arasında % 6,6 ile listenin sonlarında yer almakta iken, ilaç harcamalarının toplam sağlık harcamalarına oranı yönünden % 24,8 ile listenin başlarında yer almaktadır¹⁵. Bunlara ilave olarak toplumumuzda doktora danışmadan ilaç kullanımı insanların birbirlerine ilaç tavsiyeleri de görülmektedir.

Bu çalışma, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi'ne başvuran hasta ve hasta yakınlarının ilaç kullanım alışkanlıklarının tanımlanması, ilaç kullanım davranışlarının incelenmesi, bu davranışları etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve veri tabanı oluşturulması amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırma, Adana ilindeki insanların akılcı ilaç kullanım alışkanlıklarını araştırmaya yönelik epidemiyolojik bir araştırmadır. Epidemiyolojik araştırmalardan kesitsel tipte ve durum saptamaya yönelik tanımlayıcı bir araştırmadır. Bu amaca yönelik Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi polikliniklerine herhangi bir nedenle başvuran hasta ve hasta yakınlarından çalışmaya katılmayı kabul eden 209 kişiyle yüz yüze görüşülerek anket uygulanmıştır. Anketin ilk 6 sorusu tanımlayıcı özellikleri (cinsiyet /yaş / sosyal güvence varlığı / mesleği/ öğrenim durumu / geçirilmiş önemli bir hastalığın olup olmaması), geri kalan 18 sorusu ise akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgileri kapsamaktadır. Akılcı ilaç kullanım skoru oluştururken; toplumun akılcı ilaç kullanım bilgisi ve akılcı ilaç kullanımına uygun davranışları içeren 9, 10, 12, 16, 17, 18. ve 19. sorular alınmıştır.

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS 17,0 paket programı kullanıldı. Kategorik

ölçümler (cinsiyet, eğitim durumu gibi) sayı ve yüzde olarak, sürekli ölçümlerse (yaş, bilgi puanı gibi) ortalama ve standart sapma (gerekli yerlerde ortanca ve minimum-maksimum) olarak özetlendi. Kategorik ölçümlerin karşılaştırılmasında “Ki Kare” test istatistiği kullanıldı. Bilgi puanı gibi sürekli ölçümlerin ikili gruplar arasında karşılaştırılmasında “Bağımsız Gruplarda t Testi”, ikiden fazla grup karşılaştırılmasında “Tek Yönlü Varyans Analizi” kullanıldı. Tüm testlerde istatistiksel önem düzeyi 0.05 olarak alındı.

BULGULAR

Çalışmaya katılan 209 kişinin 124'ü (% 58,4) kadındır. Kadınların yaş ortalaması 41,39±13,76, erkeklerin yaş ortalaması 44,67±13,55'dir. Çalışmaya katılanların % 34,4'ü ilkokul, % 18,7'si ortaokul, % 26,3'ü lise ve % 20,6'sı üniversite mezunudur. Ankete katılanların % 89,0'u sosyal güvencesinin olduğunu, % 11,0'i ise sosyal güvencesinin olmadığını söylemiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmaya Katılanların Bazı Sosyodemografik özellikleri

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	n	%	
Sosyal güvence	Var	111	91,0	75	86,2	186	89,0	0,277
	Yok	11	9,0	12	13,8	23	11,0	
Meslek	Ev hanımı	79	64,7	-	-	79	37,8	0,000
	Emekli	13	10,7	20	23,0	33	15,8	
	Öğrenci	13	10,7	4	4,6	17	8,1	
	Çalışan	17	13,9	63	72,4	80	38,3	
Eğitim	İlkokul	48	39,3	24	27,6	72	34,4	0,074
	Ortaokul	16	13,1	23	26,4	39	18,7	
	Lise	33	27,1	22	25,3	55	26,3	
	Üniversite	25	20,5	18	20,7	43	20,6	

Katılımcıların % 5,7'si akut bir hastalığa, % 54,6'sı kronik bir hastalığa (kanser, astım, hipertansiyon, diabetes mellitus gibi) sahip

olduklarını belirtirken % 39,7'si ise önemli bir sağlık sorunlarının olmadığını belirtmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Çalışmaya Katılanların Sağlık Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	n	%	
Şu andaki hastalığınız?	Yok	47	38,5	36	41,4	83	39,7	0,914
	Kronik bir hastalık	68	55,8	46	52,9	114	54,6	
	Akut bir hastalık	7	5,7	5	5,7	12	5,7	

Katılımcıların % 53,1'i doktora danışmadan asla ilaç kullanmadığını bildirirken, % 11,0'ı çok nadiren, % 30,6'sı

nadiren ve % 5,3'ü sıklıkla doktora danışmadan ilaç kullandıklarını bildirmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Çalışmaya Katılanların Doktora Danışmadan İlaç Kullanım Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	N	%	
Doktora danışmadan ilaç kullanırmısınız?	Sıklıkla	3	2,5	7	8,1	10	5,3	
	Nadiren	32	26,2	32	37,2	64	30,6	
	Çok nadiren	12	9,8	11	12,8	23	11,0	
	Asla	75	61,5	36	41,9	111	53,1	0,029

Katılımcıların % 14,8'i akraba, arkadaş, komşularına ilaç tavsiye ettiklerini komşu tavsiyesiyle ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4).
belirtmişler, % 17,2'si akraba, arkadaş,

Tablo 4. Çalışmaya Katılanların Akraba, Arkadaş, Komşu Tavsiyesiyle İlaç Kullanım Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	N	%	
Akraba, arkadaş, komşu vb. yakınlarınızın tavsiyesiyle ilaç kullanırmısınız?	Hayır	98	80,3	80	92,0	178	85,2	
	Evet	24	19,7	7	8,0	31	14,8	0,020
Akraba, arkadaş, komşularınıza ilaç tavsiye eder misiniz?	Hayır	105	86,1	68	78,2	173	82,8	
	Bazen	12	9,8	14	16,1	26	12,4	
	Evet	5	4,1	5	5,7	10	4,8	0,321

Katılımcıların % 16,7'si sıklıkla, % 77,6'sı ettiklerini belirtmişlerdir. Yan etki bazen grip-soğuk algınlığı gibi durumlarda görüldüğünde veya ilaçtan yarar doktora sormadan antibiyotik kullandıklarını görmüyorsanız doktora başvurur musunuz söylemişlerdir. Katılımcıların % 93,8'i ilacı sorusunu katılımcıların % 89,0'u evet, % doktorun önerdiği gibi kullandıklarını 6,7'si bazen, % 4,3'ü ise hayır şeklinde belirtirken % 6,2'si buna bazen dikkat yanıtlamıştır (Tablo 5).

Tablo 5. Çalışmaya Katılanların İlaç Kullanım Bilgileri

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	N	%	n	%	
Grip, soğuk algınlığı gibi durumlarda doktora sormadan antibiyotik kullanırmısınız?	Evet	17	13,9	18	20,7	35	16,7	
	Bazen	101	82,8	61	70,1	162	77,6	
	Hayır	4	3,3	8	9,2	12	5,7	0,063
İlacınızı size önerildiği gibi kullanmaya dikkat eder misiniz?	Evet	114	93,4	82	94,3	196	93,8	
	Bazen	8	6,6	5	5,7	13	6,2	0,811
Yan etki görüldüğünde veya ilaçtan yarar görmüyorsanız doktorunuza başvurur musunuz?	Evet	109	89,4	77	88,6	186	89,0	
	Bazen	7	5,7	7	8,0	14	6,7	
	Hayır	6	4,9	3	3,4	9	4,3	0,718

ilaçları kullanmadan önce son kullanma % 87,6'sı evet, % 7,1'i bazen, % 5,3'ü hayır tarihine bakar mısınız sorusuna katılımcıların cevabını vermişlerdir. Bu soruya evet veya

bazen cevabını verenlere hangi ilaçları kullanırken son kullanma tarihine dikkat ettikleri sorulmuştur ve % 73,3'ü tüm ilaçların, % 11,6'sı çoğu ilaçların, % 4,9'u antibiyotiklerin, % 4,0'ı ise ağrı kesicilerin son kullanma tarihlerine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 6).

Tablo 6. Çalışmaya Katılanların İlaçların Son Kullanma Tarihlerine Dikkat Etme Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	N	%	
İlaçları kullanmadan önce "son kullanma tarihine" bakarmısınız?	Evet	111	91,0	72	82,8	183	87,6	
	Bazen	8	6,5	7	8,0	15	7,1	
	Hayır	3	2,5	8	9,2	11	5,3	0,085
Hangi ilaçları kullanırken son kullanma tarihine dikkat edersiniz?	Antibiyotikler	5	4,1	5	6,0	10	4,9	
	Ağrı kesiciler	5	4,1	3	3,6	8	4,0	
	Çoğu	7	5,7	17	20,2	24	11,6	
	Hepsi	94	77,0	57	67,8	151	73,3	
	Diğer	11	9,1	2	2,4	13	6,2	0,025

Katılımcıların % 40,2'si bitkisel tedaviye başvurmadığını belirtirken, % 2,4'ü kanser, % 2,4'ü mide problemleri ve % 55,0'ı soğuk algınlığı-grip gibi durumlarda bitkisel tedaviye başvurduklarını bildirmiştir. Bitkisel tedaviye başvururum diyenlerin % 89,6'sı bunun için bitki çayı kullandıklarını belirtmişlerdir (Tablo7).

Tablo 7. Çalışmaya Katılanların Bitkisel Tedavi Kullanma Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	n	%	
Hastalandığınızda evde bitkisel tedavi uygularmısınız?	Hayır	40	32,8	44	50,6	84	40,2	
	Kanser	3	2,5	2	2,3	5	2,4	
	Mide hastalıkları	2	1,6	3	3,4	5	2,4	
	Grip-soğuk algınlığı	77	63,1	38	43,7	115	55,0	0,042
Hangi bitkisel tedavi uygularsınız?	Bitki çayları	75	91,5	37	86,0	112	89,6	
	Diğer	7	8,5	6	14,0	13	10,4	0,346

Evde bulunsun düşüncesi ile antibiyotik yazdırılanların oranı % 7,2, ağrı kesici yazdırılanların oranı % 1,0, anti-gribal yazdırılanların oranı % 23,4'tür (Tablo 8).

Tablo 8. Çalışmaya Katılanların Gereksiz İlaç Yazdırma Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	n	%	
Evde bulunsun diye ilaç yazdırmısınız?	Hayır	72	59,0	65	74,8	137	65,6	
	Antibiyotik	1	0,9	1	1,1	2	1,0	
	Analjezik	33	27,0	16	18,4	49	23,4	
	Antigribal	11	9,0	4	4,6	15	7,2	
	Diğer	5	4,1	1	1,1	6	2,8	0,164

Çalışmaya katılanlara ilaçları nerede saklamaları gerektiğine dikkat edip etmedikleri sorulduğunda, % 87,9'u buna dikkat ettiklerini, % 8,7'si bazen dikkat ettiklerini, %3,4'ü ise dikkat etmediklerini

belirtmişlerdir. Katılımcıların % 53,1'i ilaçları buzdolabında, % 9,1'i ilaç dolabında, % 26,3'ü serin bir yerde, % 11,5'i uygunsuz koşullarda (sıcakta, güneşte vb.) sakladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 9).

Tablo 9. Çalışmaya Katılanların İlaçları Doğru Şekilde Saklama Durumları

		Kadın		Erkek		Toplam		P
		N	%	n	%	n	%	
İlaçlarınızı nerede saklamanız gerektiğine dikkat eder misiniz?	Evet	106	86,9	76	89,4	182	87,9	
	Bazen	11	9,0	7	8,2	18	8,7	
	Hayır	5	4,1	2	2,4	7	3,4	0,770
En çok nerede saklarsınız?	Buzdolabı	62	50,8	49	56,4	111	53,1	
	İlaç dolabı	14	11,5	5	5,7	19	9,1	
	Serin yer	34	27,9	21	24,1	55	26,3	
	Uygun olmayan koşullar	12	9,8	12	13,8	24	11,5	0,379

TARTIŞMA

DSÖ'nün de belirttiği gibi akılcı ilaç kullanımı her kesimi ilgilendiren, özellikle üzerinde durulması ve geliştirilmesi gereken bir konudur. Toplumun ilaç kullanma alışkanlıkları konusunda eğitime destek olmak amacıyla kişilerin ilaç kullanım alışkanlıklarının saptanması önemlidir¹⁵.

Bu çalışma Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi'ne başvuran hasta ve hasta yakınlarının ilaç kullanım alışkanlıklarının tanımlanması, ilaç kullanım davranışlarının incelenmesi, bu davranışları etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve veri tabanı oluşturulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya katılanların % 41,6'sı erkek, % 58,4'ü kadın olup, % 39,7'sinin herhangi bir sağlık probleminin olmadığı, % 5,7'sinin akut, % 54,5'inin kronik bir hastalığa sahip olduğu tespit edilmiştir.

Akılcı ilaç kullanım anketine katılanların % 11'inin sosyal güvencesinin olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda sosyal güvencesi olmayanların eczacı veya eş-dost

tavsiyesiyle ilaç kullanım oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür⁷.

Ülkemizde ilaç tüketiminin amaca yönelik olmaktan çok, adeta bir savurganlık boyutunda olduğunu söylemek zor değildir. İlacı temin eden kişilerin küçük birer eczane doluluğuna ulaşmış olan ilaç dolaplarına bakıldığında gereksiz yere ilaç alındığı veya aldıkları ilaçların tümünü kullanmadan bitirdikleri tespit edilmiştir¹⁶. Daha önce telefonla anket yöntemi ile yaptığımız bir çalışmamızda doktora danışmadan ilaç kullanma eğiliminin olduğu saptanmıştır. Bu kişilerden % 98,4'ü ağrı kesici ateş düşürücü ilaç, % 53,1'i anti gribal ilaç, % 34,3'ü ise antibiyotik kullandıklarını belirtmişlerdir⁷.

Çalışmamızda evde bulunsun diye ilaç yazdıranların oranı % 34,4 olup katılımcıların % 53,1'i doktora danışmadan asla ilaç kullanmadıklarını belirtirken, % 46,9'u bazı durumlarda doktora danışmadan ilaç kullandıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların % 14,8'i akraba, arkadaş ve komşu tavsiyesiyle ilaç kullandıklarını, %17,2'si ise akraba, arkadaş ve komşularına ilaç tavsiye ettiklerini belirtmişlerdir. Doktora danışmadan ilaç

kullanım alışkanlıklarının araştırıldığı diğer çalışmalarda bizim bulgularımızı desteklemektedir (7,10). Ankara'da sağlık ocaklarına başvuran hastalarda yapılan bir araştırmada hastaların %65,5'inin hastalandıkları zaman ilk olarak evde bulunan ilaçları kullandıkları belirlenmiştir⁵. Ankara Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmada ise evde bulunan ilaçların kullanım oranlarının öğrencilerde yüksek (% 90,2), geriatric yaş grubunda ise düşük (% 14,4) olduğu gözlenmiştir¹⁵. Antalya'da yapılan bir çalışmada ise bu oran %43,5 olarak belirtilmiştir⁸.

Doktora danışmadan ilaç kullanım alışkanlıkları geç tanı konulmasına, hastalık sürecinin uzamasına, komplikasyonların daha sık görülmesine, dolayısıyla iş gücü kaybına yol açmaktadır ve sağlık harcamalarının genel sağlık harcamalarındaki payını artırmaktadır. Katılımcıların doktora danışmadan kullandıkları ilaçların başında anti-gribal ilaçlar gelmektedir. Katılımcıların % 16,7'si sıklıkla, %77,5'i bazen grip-soğuk algınlığı durumlarında doktora sormadan antibiyotik kullandıklarını söylemişlerdir. Bizim toplumumuz gibi akılcı ilaç kullanım alışkanlığı konusunda yapılan anket sonuçlarına göre Tunus halkının da etkinlik, güvenlik, uygunluk ve maliyet açılarından akılcı olmayan ilaç kullandığı rapor edilmiştir¹⁷.

Grip-soğuk algınlığı durumlarında etken çoğunlukla virüsler olmasına rağmen gereksiz bir şekilde antibiyotik kullanımı hem gereksiz ilaç masrafına hem de antibiyotik direnci gelişmesine katkıda bulunmaktadır. İlaçların

akılcı kullanılmamasına bağlı olarak gelişen beklenmeyen etkiler veya yan etkilerin kendisinin ayrıca bir hastalığa yol açtığı ve bunun da ilacın oluşturduğu hastalıklar şeklinde tanımlanması gerektiği savunulmuştur¹⁸. Bir hastalık durumunda semptomlar geçince veya azalınca, tam iyileşmeden ilaçların bırakılması tedavinin yarım kalmasına ve hastalık sürecinin uzamasına hatta farklı ilaçlarla tedaviye tekrar başlanmasına neden olmaktadır. Yarım kalan ilaçlarda evlerde uzun yıllar boyunca saklandığı için son kullanma tarihi geçmiş ilaçlar kullanılabilir. Ankete katılanların % 5,2'sinin kullandıkları ilaçların son kullanma tarihine bakma alışkanlıklarının olmadığı tespit edilmiştir. Yine katılımcıların çoğu (% 59,8) nezle-gribal enfeksiyon durumlarında bitkisel tedavi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu tedaviyi uygulayanların büyük çoğunluğu ise (% 89,6) bitkisel çaylardan faydalanmaktadır.

Sonuç olarak, çalışmamızda hasta ve hasta yakınlarının akılcı ilaç kullanım bilgilerinin cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyal güvence durumundan etkilenebilmekle birlikte göreceli olarak yeterli olduğu görülmüştür. Topluma çeşitli halk eğitim programlarıyla akılcı ilaç kullanımı bilgisi verilmeli, doktora danışmadan kullanılacak ilaçların sağlıklarını nasıl etkileyeceği ve ekonomik sonuçları anlatılmalıdır. Çalışma hastanede kısıtlı bir sürede yapıldığı için anket soruları yeterince detaylandırılmamıştır, ileriki çalışmalarda daha detaylı anketler uygulanmalı ve ilaç kullanım alışkanlıklarını belirleyen diğer faktörler de sorgulanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Kayaalp O. Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji. 12. baskı, Ankara: Pelikan Yayıncılık Ltd. Şti.2009; 3S.
2. Le Grand A., Hogerzeil H.V., Haajier-Ruscamp FM. Intervention research in rational use of drugs: a review. Health Policy and Planning. 1999;14:89-102.
3. Promoting rational drug use. Trainer's guide. Accra, Ghana, 1998; 15-27 Kasım
4. Almarsdottir AB, Traulsen JM. Rational use of medicines- an important issue in pharmaceutical policy. Pharm World Sci, 2005; 27: 76-80
5. Akılcı İlaç Kullanımının Alfabetesi T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü. 2001
6. Özçelikay G., Akılcı İlaç Kullanım Üzerine Bir Pilot Çalışma, J. Fac. Pharm, Ankara, 2001; 30:9-18.
7. Pınar N.,Adana İlindeki İnsanların İlaç Kullanım Alışkanlıkları, Uzmanlık Tezi, Tez Danışmanı;Prof. Dr. Yusuf Karataş Adana- 2010.
8. Akılcı A., İlaç Güvenliliği İzlemi Hakkında Genel Bilgiler, İKU, 2006; 14:8-10.
9. Chareonkul C., Khun V.L., Boonshuyar C., Rational drug use in Cambodia: study of three pilot health centers in Kampong Thom Province, Southeast Asian Journal of Tropical Medicine and Public Health, 2002; 33:418-24.
10. Bodur S, Güler S, Demireli O, Doğan N. Konya'daki evlerde fazla ilaçlar üzerine bir çalışma. İlaç ve Tedavi Dergisi, 1996; 9: 619-22.
11. Canbolat F. Birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvuran hastalarda ilaç kullanım alışkanlıklarının ve reçete maliyetlerinin değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya, 2007.
12. Austvoll-Dahlgren A, Aaserud M, Vist G, Ramsay C, Oxman AD, Sturm H, Kösters JP, Vernby A. Pharmaceutical policies: effects of cap and co-payment on rational drug use. Cochrane Database Syst Rev. 2008; 1:CD007017.
13. Patel V., Vaidya R., Naik D., Borker P., Irrational drug use in India: A prescription survey from Goa. J Postgrad Med. 2005; 51: 9-12.
14. Almarsdottir A.B., Traulsen J.M., Rational use of medicines – an important issue in pharmaceutical policy, Pharm World Sci. 2005; 27:76–80.
15. Özkan S.,Özbay O.D, Aksakal F.N.,İlhan M.N., Aycan S., Bir Üniversite Hastanesine Başvuran Hastaların Hasta Olduklarındaki Tutumları Ve İlaç Kullanım Alışkanlıkları,TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 2005; 4:223-37.
16. Baybek H, Bulut D, Çakır A. Muğla Üniversitesi idari personelinin ilaç kullanma alışkanlıklarının belirlenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi; 2005; 15: 53-67.
17. Njah M, Ben Abdelaziz A, Naceur C, Yazid B, Noura A, Ajmi T., Attitudes and practices in the Sahelian Tunisian population regarding drug usage. Tunis Med. 2002; 80: 249-54.
18. Woroń J, Porebski G, Kostka-Trabka E, Goszcz A., Irrational use of drugs as a source of drug - induced diseases. Med Wieku Rozwoj. 2007; 11:87-91.

Yazışma Adresi /Address for Correspondence:

Dr. Tayfur ERDOĞDU
 Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi
 Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı
 01330 Balcalı-ADANA
 e-mail: doktortayfur@yahoo.com.tr

geliş tarihi/received :05.03.2012

kabul tarihi/accepted:02.04.2012